

Arhe XX, 40/2023

UDK 1 Plato

111.852

364.2:37

7.031.2

DOI <https://doi.org/10.19090/arhe.2023.40.319-346>

Originalni naučni rad

Original Scientific Article

МИХАИЛО СТОЈАНОВИЋ¹

Универзитет у Нишу, Иновациони центар

УЛОГА УМЕТНОСТИ У ПЛАТОНОВОЈ ПАИДЕЈИ

Сажетак: Овај рад испитује улогу уметности у Платоновом моделу образовања. Упоредићемо древни атински модел образовања са Платоновим иновацијама са нагласком на тежњи за врлинама и улогом филозофа-просветитеља. Истражује се Платонова филозофија уметности, концепт мимезиса и његове моралне импликације, као и значај уметничког образовања у развоју врлина, цензуре и интеграције у шири наставни план и програм. Разговара се и о моралној одговорности уметника и односу према држави, као и о потенцијалу за уметничку реформу. На крају, чланак критикује Платонове идеје о санкционисању уметности, укључујући утицај цензуре и савремених перспектива на моралне и етичке импликације уметности.

Кључне речи: Платон, паидаја, образовање, уметност

§ 1 ДРЕВНИ АТИНСКИ МОДЕЛ ОБРАЗОВАЊА

Древни атински модел образовања остаје интегрални аспект проучавања грчке цивилизације јер пружа критички увид у друштвено-политичке, културне и интелектуалне димензије Атине током њеног златног доба. Ово поглавље настоји да истражи атински модел образовања, испитујући његов

---

¹ Е-mail адреса аутора: mihailo.naissus@gmail.com

друштвено-политички контекст, структуру, педагошке методе, улогу уметности и њен утицај на грчку културу и друштво.

Атински модел образовања појавио се током 4. и 5. века пре нове ере у контексту демократског уређења Атине. Друштвено-политички пејзаж који карактеришу принципи директне демократије, слободе говора и грађанског ангажовања, у великој мери је утицао на природу и сврху образовања. Атинско образовање је имало за циљ да припреми грађане за активно учешће у полису и да негује вредност *arete* (изврсност, врлина) и *sophrosyne* (умереност)². Нагласак на грађанској одговорности и врлини обликовао је образовни програм и педагошке приступе, подстичући развој заокружених грађана способних да допринесу општем добру.

Атинско образовање било је подељено у две главне етапе: основно образовање (*paideia*) за децу узраста од 7–14 година и високо образовање (*ephebeia*) за младиће од 18–20 година.³ Основно образовање се првенствено фокусирао на развој основне писмености и математичких вештина, музичког и физичког васпитања. Дечаци су похађали школе које су водили приватни учитељи познати као *дидаскалои*, који су били одговорни за подучавање читања, писања, аритметике, а понекад и музике.⁴ Физичко васпитање се изводило у гимназији или *палестрама* и надгледало га је плаћено племе. Високо образовање, доступно само грађанима мушког пола, подразумевало је учешће у *ефебеји*, двогодишњем програму који је пружао војну обуку и даље школовање у различитим

---

² Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture (Vol. 1)*, Oxford University Press, 1945.

³ Начелно појам *paideia*-е има два значења, уже и шире. У ужем је то као сада у тексту: основно образовање. У ширем смислу – а он се нарочито усталио након истоименог Јегеровог дела – *paideia* такође значи шири васпитно-образовно-културни програм. Са неколико изузетака као што је овај овде, реч *paideia* (укључујући и наслов рада) користимо у потоњем, ширем значењу.

⁴ Margou, H. I., *A History of Education in Antiquity (G. Lamb, Trans.)*, Sheed and Ward, 1956.

дисциплинама. Ефебеја је олакшала прелазак из адолесценције у одрасло доба и ојачала вредности грађанства, одговорности и лојалности полису.⁵

Наставни план и програм у Атини фокусирао се на развој целокупне личности, обухватајући интелектуалне, моралне и физичке аспекте. Књижевно образовање обухватало је проучавање дела Хомера, Хесиода и других канонских аутора, која су служила и као образовни текстови и морални узор.⁶ Музика и физичко васпитање били су саставни део наставног плана и програма јер се веровало да доприносе хармоничном развоју тела и душе.

Уметност је овде играла значајну улогу јер се сматрала суштинском за култивисање добро заокруженог грађанина. Посебно се музика сматрала важним аспектом моралног васпитања зато што се веровало да има моћ да обликује карактер и утиче на емоције.⁷ Ученици су учили да свирају на инструментима као што су лира и аулос и били су изложени делима истакнутих песника и музичара, попут Пиндара и Анакреонта. Визуелне уметности, укључујући скулптуру и сликарство, такође су биле важна компонента образовног модела. Ове форме су цењене због своје способности да изразе и отелотворе идеале лепоте, хармоније и пропорције. Ученици су били упућени на реномиране уметнике као што су Фидија, Поликлејт и Мирон, а постоји спекулација да су они надаренији чак и у најранијем добу добијали нека основна упутства и поуке. Драма, укључујући и трагедију и комедију, играла је кључну улогу. Похађање драмских представа у Дионисовом позоришту током годишњег фестивала *Дионизије* сматрало се суштинским

---

⁵ Lynch, K., „The Ephebeia in Classical Athens“, In *The Classical Ideal: Greece and Rome in the Art and Culture of the Eighteenth Century*, (Ed. J. Neel), University of Delaware Press, 2019., 3-22.

⁶ Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy: Volume 1, The Earlier Presocratics and the Pythagoreans*, Cambridge University Press, 1962.

⁷ Платон, *Држава*, 401д-403ц.

грађанским и образовним искуством.⁸ Дела драмских писаца попут Ешила, Софокла и Еурипида послужила су као средство за истраживање моралних, филозофских и политичких питања, подстичући критичко размишљање и дијалог међу грађанством.

Атински модел образовања имао је дубок утицај на грчку културу и друштво, обликујући интелектуалне, уметничке и политичке капацитете омладине. Нагласак на неговању врлина, критичком мишљењу и грађанској одговорности допринео је развоју живе демократске културе, обележене отвореном дебатом, интелектуалном радозналости и посвећеношћу општем добру. Атински образовни систем је такође играо значајну улогу у процвату уметности и науке током златног доба Атине. Нагласак на уметности неговао је генерацију успешних уметника, архитеката и драмских писаца.

§ 2 ПЛАТОНОВ МОДЕЛ ОБРАЗОВАЊА: ПОРЕЂЕЊА И ИНОВАЦИЈЕ

Платонов модел образовања, како је разрађен у његовим репрезентативним делима, представља значајан развој у еволуцији античке грчке образовне мисли. Ово поглавље настоји да испита историјски контекст, филозофске основе и специфичне елементе Платоновог образовног модела, као и да направи поређења и контрасте са претходно разматраним атинским моделом образовања. Платонову образовну филозофију је једним делом обликовало искуство Сократа. Сократов наук је (више него икада раније) истицао важност самоспознаје, дијалектичког истраживања и неговања врлина као темеља доброг живота.⁹ Платонова сопствена филозофска настојања, заједно са разочарањем у атински политички систем након Сократовог погубљења, довела су га до тога да развије систематичнији и свеобухватнији модел образовања који има за циљ да подстакне

---

⁸ Аристотел, *Поетика*, 1449а.

⁹ Платон, *Одбрана Сократова*, 29д-е.

развој филозофа-краљева способних да управљају идеалним друштвом.¹⁰

Централно у Платоновом образовном моделу је његова концепција троделне душе, која се састоји од рационалних, вољних и апетитивних елемената.¹¹ Образовање, према томе, треба да има за циљ постизање хармоније и равнотеже између ове три компоненте, омогућавајући појединцу да тежи врлинама као што су мудрост, храброст, умереност и правичност.¹² Тежња за врлинама у овом моделу уско је повезана са његовом теоријом идеја. Образовање се, у овом контексту, посматра као процес вођења душе ка контемплацији ових идеја, који на крају води до стицања мудрости и врлине.¹³

Платонова паидеја, или систем образовања, одражава холистички приступ који настоји да подстакне развој целокупне личности, обухватајући интелектуалне, моралне и физичке аспекте. Овај приступ је очигледан у наставном плану и програму и педагошким методама предложеним у *Држави* и *Законима*, који обухватају широк спектар предмета и дисциплина, укључујући математику, геометрију, астрономију, музику, гимнастику и дијалектику.¹⁴

---

¹⁰ Платон, *Држава*, 473ц-д.

¹¹ Исто, 436а-б.

¹² Исто, 441ц-е.

¹³ Платон, *Држава*, 518ц-д.

¹⁴ Платон, *Држава*, 522ц-530ц; *Закони*, 810а-812а. Холистички приступ паидеје, који обухвата интелектуалне, моралне и физичке аспекте, може се ускладити са размишљањем савременог образовног филозофа Нела Нодингса, који се залаже за етику бриге у образовању. Слично, филозофкиња Марта Нусбаум (Martha Nussbaum) наглашава важност неговања емпатије и моралне маште у образовању, тврдећи да је „наративна машта суштинска припрема за моралну интеракцију” (Nussbaum, M. C., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*. Oxford University Press, New York 1990., стр. 94). И Нодингс и Нусбаум истичу потребу за ширим разумевањем образовања, понављајући Платонову визију развоја целе личности кроз интегрисани наставни план и програм.

Овај образовни модел предвиђа високо структуриран и ригорозан наставни план и програм који напредује кроз различите фазе, од којих је свака дизајнирана да негује специфичне вештине и врлине. Рано образовање, на пример, фокусира се на развој основне писмености и математичких вештина, као и на физичко васпитање и музику.¹⁵ Верује се да ови основни предмети доприносе хармоничном развоју душе и да припремају терен за напредније студије математике, дијалектике и филозофије.¹⁶ Педагошке методе коришћене у Платоновом моделу одражавају његову посвећеност Сократовом методу и употребу дијалога и испитивања као средства за неговање критичког мишљења и саморефлексије.¹⁷ Поред тога, он наглашава важност дијалектике, или уметности логичке аргументације, као кључне компоненте образовног процеса, која омогућава ученику да се укључи у разумно испитивање и да разазна истину од привида.¹⁸

У овом моделу филозоф-васпитач игра пресудну улогу у усмеравању развоја душе ученика и олакшавању њиховог трагања за мудрошћу и врлином. Филозоф-васпитач, пошто је постигао дубоко разумевање принципа правде и доброте, јединствено је квалификован да усмерава интелектуални и морални раст ученика.¹⁹ Штавише, он служи као модел врлине и

---

¹⁵ Платон, *Држава*, 401ц-403ц.

¹⁶ Исто, 521ц-522а. Вреди указати на потенцијалне везе између Платоновог нагласка на дијалектици и савременог педагошког метода познатог као учење засновано на проблемима (PBL eng. *Problem based learning*). У ПБЛ-у, ученици учествују у заједничком решавању проблема, користећи критичко мишљење и вештине закључивања да би развили решења. Како примећује Хмело-Силвер (Hmelo-Silver 2004), „ПБЛ је наставни метод који изазива ученике да 'науче да уче', радећи кооперативно у групама да траже решења за проблеме из стварног света” (стр. 235). Ова модерна метода дели дух Платоновог дијалектичког приступа учењу, наглашавајући значај аргументованог испитивања и дијалога у образовном процесу.

¹⁷ Исто, 536е-537а.

¹⁸ Исто, 533ц-534б.

¹⁹ Платон, *Држава*, 500ц-502ц.

мудрости за ученике, илуструјући идеале којима теже. Овај нагласак на моралном карактеру васпитача наглашава значај односа учитељ-ученик који је обележен узајамним поштовањем, поверењем и заједничком посвећеношћу трагању за знањем и врлинама.²⁰

Целокупно уплитање теорије идеја у проблематику паидеје не мора да има стриктну метафизичку позадину. Као веома илустративан пример *натурализације* овог односа, или прецизније, његовог тумачења у превасходно епистемолошком кључу, можемо да се послужимо додатном термиолошком разрадом из Делезовог текста *Платон и симулакрум*. Дијадну структуру опозиције идеја и копија Делез додатно разрађује уводећи и трећи елемент – симулакрум. Ствар у темељу није сувише спекулативна. Делезова идеја је да теорија еидоса добрим делом има *дисквалификациону* улогу. Знање о идејама је потребно да би се успешно *бирало између копија*, а не да би се копије одбациле у корист идеја. Симулакрум је, дакле, лоша копија. Према оваквом виђењу свет (универзум, друштво, политичка организација) има тенденцију да култивише ентитете који имају спољашња, и само спољашња обележја некакве идеје-идеала. Један политички вођа може да симулира готово сваки аспект који га чини великим; присталице које су плаћене или уплашене, заговараче који су подмићени или залуђени, велика

---

²⁰ Платон, *Држава*, 496ц-497а. Упоредни поглед на Платоновог филозофа-васпитача и савремени концепт трансформативног учитеља открива интригантне сличности. Трансформативни наставници се фокусирају на подстицање интелектуалног, моралног и личног раста ученика кроз дубок, рефлектујући однос са својим ученицима. Као што Мезиrow (Mezirow) објашњава: „Трансформативно учење се односи на процес којим трансформишемо наше оквире који се узимају здраво за готово... да бисмо их учинили инклузивнијим, дискриминаторнијим, отворенијим, емоционално способним за промене и рефлексивнијим” Mezirow, J. (1997). *Transformative learning: Theory to practice*. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 1997(74), стр. 5. И Платонов филозоф-васпитач и трансформативни учитељ имају за циљ да негују врлине и мудрост код својих ученика, истичући трајну релевантност Платонове визије образовања.

дела и одлуке о којима се прича али се никада нису догодила. Избор између једног оваквог симулираног вође и личности каква је била Перикле није избор између идеала и копије, већ копије и симулакрума. Познавање идејне структуре одреднице вође (онога што ту идеју чини интелигибилном, могућом и конзистентном) је *нужни услов* распознавања разлике између стварности и симулиране стварности. Због овог услова распознавање Платон наглашава како је априори *опасно* уколико творац једног дела (а дело је увек могући водич, узор и пример) нема суштинско разумевање онога о чему говори.

Иако постоје неке сличности између Платоновог образовног модела и атинског модела, као што је нагласак на неговању врлина, критичком мишљењу и важности уметности, постоје и значајне разлике између ова два приступа. Једна кључна разлика лежи у обиму и структури наставног плана и програма. Платонов модел карактерише свеобухватнији и систематичнији наставни план и програм који је дизајниран да води ученика кроз низ пажљиво структурираних фаза, што на крају доводи до проучавања дијалектике и филозофије.²¹ Насупрот томе, атински модел, иако обухвата широк спектар предмета, флексибилнији је и мање структуриран у својој организацији и напредовању. Друга значајна разлика је улога васпитача. У Платоновом моделу, филозоф-васпитач је централна фигура за учеников интелектуални и морални развој, служећи и као водич и пример врлина које се негују. У атинском моделу учитељ је и даље важан, док је улога васпитача мање истакнута и мање експлицитно повезана са тежњом за мудрошћу и врлином. Однос уметности и образовања се разликује између ова два модела. Док атински модел наглашава важност уметничког изражавања и ангажовања у неговању критичке рефлексije и дијалога, Платонов модел је више фокусиран на

---

²¹ Платон, *Држава*, 537б-539а.

дидактички потенцијал уметности и њену улогу у промовисању врлина и моралног васпитања.²²

§ 3 УМЕТНОСТ И МИМЕЗИС У ПЛАТОНОВОЈ ФИЛОЗОФИЈИ

Концепт *мимезиса* је централан за Платоново разумевање уметности и њене улоге у филозофском систему. Изведен од грчке речи μιμησις (*mimēsis*), што значи имитација или представљање, појам се односи на процес којим уметници стварају представе света око себе.²³ За Платона, уметност је инхерентно миметичка јер настоји да репродукује изглед ствари а не суштинску природу или стварност која лежи испод површине.²⁴ Ово схватање уметности као имитације дубоко је укореењено у метафизичкој теорији ейдоса која поставља да је чулни свет одраз или копија вишег, вечног и непроменљивог царства идеалних ентитета или ейдоса. Идеје представљају праву суштину или стварност ствари, док се чулни свет састоји од несавршених и променљивих копија ових вечних стварности.²⁵ У овом контексту, миметичка природа уметности је проблематична за Платона јер имплицира да је уметност имитација имитације, два пута удаљена од истине или стварности идеја.²⁶ Ово удаљавање уметности од истине додатно је погоршано чињеницом да уметницима, према Платону, недостаје директно знање о идејама те се они ослањају на своју перцепцију чулног света која је инхерентно мањкава.²⁷

Платонова критика миметичке уметности, посебно у *Држави*, циља углавном на поезију, драму и визуелне уметности.

²² Исто, 398а-399д.

²³ Halliwell, S., *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*, Princeton University Press, 2002.

²⁴ Платон, *Држава*, 596а-597е.

²⁵ Исто, 507б-509ц.

²⁶ Исто, 597е-598б.

²⁷ Исто, 598ц-599б.

Он тврди да ови облици уметности имају потенцијал да искваре умове и морал појединаца јер често представљају основне жеље, емоције и ирационално понашање.²⁸ Овај аргумент је заснован на идеји да уметност, у својој миметичкој природи, не промовише рационално мишљење или потрагу за истином, већ настоји да подстакне емоционалне реакције и идентификацију са ликовима и ситуацијама приказаним у делима.²⁹ У *Држави* Платон користи пример "кревета" како би илустровао концепт мимезиса и његов однос према уметности. Он објашњава да постоји ейдос кревета, физички кревет који је створио занатлија и уметнички приказ кревета.³⁰ Уметничка представа је тако два пута удаљена од истине или стварности ейдоса. Као такве, миметичке уметности су инхерентно варљиве и потенцијално штетне јер одводе публику од потраге за истином и врлином, појачавајући њихову приврженост сензибилном свету и његовим илузорним појавама.³¹ Поред тога, емоционална привлачност миметичке уметности може бити проблематична зато што може навести појединце да се идентификују и опонашају непожељне квалитете приказане у овим уметничким приказима, ометајући њихову потрагу за рационалним мишљењем и врлинама.³² Ова забринутост је посебно очигледна у критици трагичне поезије која изазива снажне емоције и може одвести појединце од рационалног и одмереног промишљања идеја и етичких принципа који управљају идеалним друштвом.³³

Забринутост за моралне и етичке импликације произилази из његовог веровања да уметност може имати дубок

---

²⁸ Исто, 606е-607а.

²⁹ Halliwell, S., *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*, стр. 135.

³⁰ Платон, *Држава*, 596а-597д.

³¹ Исто, 598ц-599б.

³² Исто, 605ц-606д.

³³ Исто, 606е-607а; Halliwell, S., *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*, стр. 140.

утицај на душу и развој врлина унутар појединца.³⁴ У *Држави* се залаже за цензуру одређених врста уметности и промовисање других које су у складу са вредностима и врлинама неопходним за идеално друштво.³⁵ Ово укључује искључивање трагичне поезије која изазива снажне емоције и може одвести појединце од рационалног мишљења.³⁶ Уметност, по Платону, мора да служи дидактичкој сврси и доприноси моралном васпитању грађана.³⁷ Стога он тврди да у идеалном друштву треба дозволити само уметност која промовише врлине као што су храброст, мудрост и праведност.³⁸ Ово је у складу са ширим циљевима паидеје, која наглашава неговање врлина и трагање за истином кроз холистичко образовање.³⁹ Платон тврди да уметнике треба да воде филозофи који поседују знање о идејама и могу да обезбеде да се уметничке представе ускладе са потрагом за истином и врлином.⁴⁰ Нагласак на улози филозофа-просветитеља у обликовању уметности и њиховом моралном утицају на друштво одражава схватање међузависности између уметности, образовања и формирања идеалне политике.⁴¹

Упркос критици миметичких уметности и њиховог потенцијалног негативног утицаја на душу, Платон признаје њихов дидактички потенцијал када је правилно усклађена са циљевима паидеје.⁴² У *Држави* предлаже реформу уметности, залажући се за стварање нове врсте поезије и музике која би допринела моралном и интелектуалном развоју грађана.⁴³ У овом

---

³⁴ Исто, 401д-402а.

³⁵ Исто, 401б-403ц.

³⁶ Исто, 606е-607а.

³⁷ Исто, 401е-402а.

³⁸ Исто, 392ц-394а.

³⁹ Morgan, K. A., *Myth and Philosophy from the Presocratics to Plato*, Cambridge University Press, 2004., стр. 59.

⁴⁰ Платон, *Држава*, 500ц-501б.

⁴¹ Morgan, K. A., *Myth and Philosophy from the Presocratics to Plato*, стр. 61.

⁴² Платон, *Држава*, 401е-402а.

⁴³ Исто, 398б-399а.

контексту, дидактички потенцијал уметности лежи у њеној способности да пренесе моралне и етичке вредности, као и да стимулише интелектуалне и емоционалне способности публике на начин који погодује трагању за истином и врлином.⁴⁴ На пример, у *Законима* Платон замишља улогу музике као оруђа за неговање хармоније и реда унутар појединца и друштва⁴⁵ Дидактичка функција је такође очигледна у Платоновом сопственом коришћењу књижевних и уметничких средстава да пренесе сложене филозофске идеје и да укључи читаоца у дијалектички процес истраживања и рефлексивности.⁴⁶ Ово сугерише да је, упркос својој критици миметичке уметности, Платон препознао моћ уметности као средства образовања и моралне поуке када је вођен филозофском мудрошћу.⁴⁷

§ 4 УМЕТНИЧКО ВАСПИТАЊЕ У ПЛАТОНОВОЈ ПАИДЕЈИ

Уметничко образовање заузима централну улогу у развоју врлина унутар појединца и друштва. Стицање врлина је од суштинског значаја за остваривање крајњег циља људског живота: живот у складу са највишим принципима истине, лепоте и доброте.⁴⁸

У оквиру паидеје, уметничко образовање доприноси неговању врлина ангажујући и рационалне и емоционалне аспекте душевности.⁴⁹ Уметност може ефикасно послужити као средство моралне и етичке поуке кроз представљање идеалних поступака и ликова, што, заузврат, обликује навике, жеље и

---

⁴⁴ Brisson, L., *Plato the Myth Maker*, University of Chicago Press, 2014., стр. 231.

⁴⁵ Платон, *Закони*, 670а-671ц.

⁴⁶ Платон, *Држава*, 514а-520а; 414б-415д.

⁴⁷ Griswold, C. L., *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, Yale University Press, 1986., стр. 5.

⁴⁸ Платон, *Држава*, 500ц-501б.

⁴⁹ Исто, 402а-403ц.

емоције публике да се ускладе са врлинским принципима.⁵⁰ Важност уметничког образовања у развијању врлина постаје јаснија када се узме у обзир његова улога у неговању хармоније и равнотеже унутар трипартитне душе која се састоји од рационалних, вољних и апетитивних делова.⁵¹ Он сматра да добро уређену душу карактерише одговарајућа хијерархија и функционисање ових делова, при чему рационална компонента влада над вољним и жељним деловима у потрази за Добром.⁵² Ликовно образовање стога функционише као моћан инструмент за неговање хармоније јер укључује и оплемењује различите способности и жеље појединца, промовишући њихову правилну интеграцију и функционисање у контексту честитог живота.⁵³ На пример, музика и поезија могу да инспиришу вољни део душе, подстичући храброст и отпорност током невоља, истовремено подстичући контемплацију вечних ейдоса и неговање мудрости.⁵⁴ Међутим, ефикасност ликовног васпитања у промовисању врлина зависи од одабира одговарајућег уметничког садржаја и руководства филозофа-просветитеља који може да уочи моралне импликације уметничких представа.⁵⁵ Ово нас доводи до питања цензуре и одабира одговарајућег уметничког садржаја, централне бриге у Платоновој филозофији уметничког образовања.

Платонову филозофију уметничког васпитања карактерише истицање неопходности цензуре и пажљив одабир одговарајућих уметничких садржаја како би се обезбедио морални и интелектуални развој појединаца и друштва.⁵⁶ У

---

⁵⁰ Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*. Oxford University Press, Oxford 1981., стр. 135.

⁵¹ Платон, *Држава*, 435б-441ц.

⁵² Исто, 442б-443д.

⁵³ Исто, 402а-403ц; Ferrari, G. R. F., *Listening to the Cicadas: A Study of Plato's Phaedrus*, Cambridge University Press, Cambridge 1989., стр. 61.

⁵⁴ Платон, *Држава*, 398б-399а; 500ц-501б.

⁵⁵ Исто, 376е-377а.

⁵⁶ Платон, *Држава*, 377а-378е.

Држави се бори за цензуру одређених врста уметности, посебно оних које могу негативно утицати на развој врлина и неговање добро уређене душе.⁵⁷ Позив филозофа на цензуру заснива се на његовом уверењу да уметност потенцијално може покварити душу позивањем на анималне жеље, емоције и ирационално понашање. Ово посебно важи за миметичку врсту која често представља морално сумњиве ликове и ситуације.⁵⁸ Као резултат тога, он тврди да само уметност која промовише врлине и усклађује се са вредностима идеалног друштва треба да буде дозвољена.⁵⁹ Цензура уметничких садржаја није само ствар искључивања, већ подразумева и пажљив одабир и промоцију уметности која доприноси моралном васпитању грађана.⁶⁰ У том погледу, филозоф-педагог игра кључну улогу у усмеравању и обезбеђивању да уметнички рад буде усклађен са потрагом за истином, врлином и правилним функционисањем идеалног друштва.⁶¹ Ово наглашава међузависност између уметности, образовања и формирања идеалне политике у Платоновој мисли.⁶²

Залажући се за цензуру и одабир одговарајућег уметничког садржаја, Платон признаје потенцијалне замке и предности уметности. Неопходно је препознати да његов

---

⁵⁷ Платон, *Држава*, 392ц-394а. Питање цензуре у уметничком образовању остаје актуелно у савременим расправама. На пример, Скрутон (Scruton) тврди да „Улога цензуре у образовању није толико да заштити младе од коруптивног утицаја одређених уметничких дела, већ да обезбеди да они добију уравнотежен инпут (eng. diet) уметничких искустава, омогућавајући им да развијају информисан и критички приступ уметности” (Scruton, R. (2007). *Culture counts: Faith and feeling in a world besieged*. New York: Encounter Books, стр. 81). Скрутон наглашава важност неговања естетског расуђивања и проницљивости док се бави уметничким представама.

⁵⁸ Исто, 606е-607а.

⁵⁹ Исто, 401е-402а.

⁶⁰ Исто, 389б-390д.

⁶¹ Исто, 500ц-501б.

⁶² Morgan, K. A., *Myth and Philosophy from the Presocratics to Plato*, стр. 61.

приступ цензури није потпуно одбацување уметности, већ пре покушај да се њена моћ упрегне за морално и интелектуално побољшање појединаца и друштва.⁶³ Одабир одговарајућег уметничког садржаја подразумева и реформисање одређених уметничких форми како би се ускладили са циљевима паидеје.

У Платоновој визији образовања, интеграција уметности у шири наставни план и програм има кључну улогу у неговању интелектуалних и моралних способности грађана. Уметничко образовање, као суштинска компонента паидеје, допуњује филозофске и физичке аспекте наставног плана и програма и побољшава целокупно образовно искуство. У *Држави* Платон наглашава важност укључивања музике и гимнастике у образовни процес. Музика има моћ да обликује карактер и емоције ученика, док гимнастика развија њихову физичку снагу и дисциплину.⁶⁴ Ови предмети нису предвиђени да се предају изоловано, већ као део холистичког приступа образовању који подстиче хармоничан развој тела, ума и душе. Интеграција уметности у оквиру ширег наставног плана и програма даље је приказана у Платоновом предлогу за коришћење поезије, музике и визуелних уметности за илустрацију и јачање филозофских концепата који се предају.⁶⁵ Овај приступ препознаје потенцијал уметности да ангажује машту, емоције и интелект ученика, чиме се олакшава интернализација моралних и интелектуалних врлина. Међутим, интегрисање уметничког образовања у шири наставни план и програм није без изазова. Као што примећују аутори као што је Брисон⁶⁶, сложена и понекад контрадикторна природа Платонових погледа на уметност и образовање може да створи тензије када покушава да помири циљеве паидеје са својствима миметичке уметности. На пример, иако Платон признаје дидактички потенцијал уметности, он такође критикује

⁶³ Griswold, *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, стр. 5.

⁶⁴ Платон, *Држава*, 376e-377a.

⁶⁵ Исто, 401c-402a.

⁶⁶ Brisson, L., *Plato the Myth Maker*.

њену способност да изазове снажне емоције које потенцијално могу да ометају рационално мишљење и морални развој.⁶⁷ Ово поставља питање како се уметничко образовање може ефикасно интегрисати у шири наставни план и програм без угрожавања трагања за истином, врлином и идеалним друштвом. Неки савремени аутори, као што је Нусбаум⁶⁸ тврде да кључ лежи у развоју критичког приступа уметничком образовању који наглашава култивисање естетског расуђивања, разлучивања и рефлексивног ангажовања са уметничким представама. Овај приступ признаје потенцијалне замке миметичке уметности док искоришћава њихов образовни потенцијал како би подстакao раст интелектуалних и моралних врлина.⁶⁹

Филозоф-васпитач игра пресудну улогу у вођењу уметничке наставе. Као чувари истине и врлине, филозофи едукатори поседују знање о идејама и стога су на јединственој позицији да обезбеде да ликовно образовање буде у складу са циљевима паидеје и доприноси остварењу идеалног друштва.⁷⁰ У својој критици традиционалне улоге песника и уметника као примарних извора уметничке поуке, Платон тврди да њихово ограничено разумевање ейдоса и њихово ослањање на миметичке представе чине их неспособним да пруже морално и интелектуално вођство неопходно за култивацију врлине.⁷¹ Сходно томе, филозоф-едукатор преузима одговорност за вођење уметничке наставе и одређивање садржаја и метода који најбоље служе циљевима паидеје.⁷² Ово поставља питање у којој мери треба да се врши ауторитет филозофа-просветитеља у области уметничке поуке. Док неки аутори, као што је Грисволд⁷³, тврде

---

⁶⁷ Платон, *Држава*, 603а-605ц.

⁶⁸ Nussbaum, M., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*.

⁶⁹ Исто, стр. 256.

⁷⁰ Платон, *Држава*, 500ц-501б.

⁷¹ Платон, *Држава*, 598б-599б.

⁷² Morgan, K. A., *Myth and Philosophy from the Presocratics to Plato*, стр. 71.

⁷³ Griswold, *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*.

да Платонов нагласак на смерницама филозофа одражава његову посвећеност трагању за истином и врлином у свим аспектима образовања, други то виде као израз његовог неповерења у уметност и њен потенцијал да исквари умове и морал грађана.⁷⁴ Ово је довело до дебата међу ауторима о томе у којој мери ауторитет филозофа-просветитеља треба да буде ублажен разматрањем уметничке слободе, креативности и индивидуалног изражавања. Једно могуће решење за ову напетост налази се у улози филозофа-педагога као фацилитатора критичког бављења уметношћу. Уместо да наметне ригидне смернице или рецепте за уметничку поуку, филозоф-едукатор може охрабрити ученике да развију своје естетско расуђивање као и способност да размишљају о моралним и интелектуалним импликацијама уметничких репрезентација са којима се сусрећу.⁷⁵ Овај приступ препознаје потребу за усмеравањем у области уметничког образовања, истовремено вреднујући инхерентне квалитете уметности који могу подстаћи раст врлина и допринети остварењу идеалног друштва.⁷⁶

§ 5 УЛОГА УМЕТНИКА У ПЛАТОНОВОМ ИДЕАЛНОМ ДРУШТВУ

У Платоновом идеалном друштву, уметник сноси значајну моралну одговорност јер његове креације могу имати дубоке последице на интелектуални и морални развој појединаца и заједнице у целини. Његов поглед на моралну одговорност уметника био је предмет опсежне расправе међу ауторима, при чему неки истичу потенцијалне опасности уметничког

---

⁷⁴ Griswold, *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, стр. 18; стр. 112.

⁷⁵ Janaway, C. (2010). *Plato and the Arts*. In C. G. Shields (Ed.), *The Blackwell Guide to Ancient Philosophy* (114-134). Malden, MA: Wiley-Blackwell.

⁷⁶ Nussbaum, M., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, стр. 258.

изражавања,⁷⁷ док се други залажу за нијансираније разумевање уметникове улоге у обликовању етичке димензије друштва.⁷⁸

Однос између уметника, филозофа и државе у друштву је сложено и спорно питање. Док неки наглашавају подређен положај уметника у односу на краљеве-филозофе и строгу контролу уметничке продукције⁷⁹, други се залажу за сарадњу и узајамно кориснији однос између различитих чланова друштва.⁸⁰ У Платоновј визији, филозоф-педагог игра кључну улогу у вођењу и надгледању уметничких поука, обезбеђујући да се уметност усклади са потрагом за истином и врлином. Овај хијерархијски однос између филозофа и уметника се критиковао као потенцијално ограничавајућ. Међутим, важно је препознати да је намера филозофа да олакша раст и развој уметника и допринесе општем благостању друштва.⁸¹ Даље, учешће државе у уметничкој продукцији и образовању у друштву треба схватити у контексту ширег циља стварања хармоничне и праведне заједнице. Интерес државе да промовише врлу уметност и ограничи потенцијално коруптивне утицаје није сам себи циљ, већ средство за подстицање развоја грађана способних за рационално мишљење и морално деловање. Као такав, однос између уметника, филозофа и државе је однос међусобне зависности и сарадње, од којих сваки доприноси процвату друштва у целини.⁸²

Платонова критика уметности, посебно у домену миметичке репрезентације, довела је до питања да ли постоји потенцијал за уметничку реформу и усклађивање са принципима.

---

⁷⁷ Griswold, *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, стр. 22.

⁷⁸ Nussbaum, M., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, стр. 259.

⁷⁹ Griswold, *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, стр. 20.

⁸⁰ Nussbaum, M., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, стр. 263.

⁸¹ Janaway, C., *Plato and the Arts.*, стр. 127.

⁸² Nussbaum, M., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, стр. 267.

Неки аутори тврде да Платонова строга критика оставља мало простора за могућност реформе.⁸³ Међутим, други сматрају да ово не подразумева потпуно потискивање или искорењивање уметности, већ да настоји да подигне њен статус и сврху у друштву.⁸⁴ Усклађујући се са тежњом за истином и врлином, уметници могу потенцијално да реформишу своју праксу и стварају дела која служе вишој сврси, уместо да се само препуштају производњи имитација које задовољавају основне жеље или пружају емоционално задовољство.⁸⁵ Идеја уметничке реформе и усклађивања са принципима може се посматрати у контексту шире филозофске традиције, при чему су каснији филозофи (као нпр. Плотин и Августин) развијали своје теорије уметности које укључују и надовезују се на Платонове увиде.⁸⁶ У том смислу, потенцијал за уметничку реформу и усклађивање са принципима може се посматрати као стални филозофски пројекат који настоји да усаврши и развије наше разумевање улоге и сврхе уметности у друштву.⁸⁷

§ 6 КРИТИКА ПЛАТОНОВИХ ИДЕЈА О САНКЦИЈИ УМЕТНОСТИ

Позив на цензуру и санкционисање уметности у друштву био је предмет интензивне дебате и критике. Док је брига за моралне и етичке импликације уметности заснована на Платоновом разумевању трипартитне душе и тежњи за

---

⁸³ Griswold, *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, стр. 23.

⁸⁴ Nussbaum, M., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, стр. 269.

⁸⁵ Janaway, C. (2010). Plato and the Arts. In C. G. Shields (Ed.), *The Blackwell Guide to Ancient Philosophy* (pp. 114-134). Malden, MA: Wiley-Blackwell, стр. 131.

⁸⁶ Taylor, C., *From the Beginning to Plato*, Routledge 2013., стр. 55.

⁸⁷ Hadot, P., *What is Ancient Philosophy*, Harvard University Press, 2002., стр. 198.

врлинама, утицај цензуре на уметнички израз и креативност мора се узети у обзир.

Једна од примарних критика Платоновог залагања за цензуру је да гуши креативно изражавање, што доводи до хомогенизације уметничког садржаја који би могао да омета развој нових идеја и перспектива.⁸⁸ Строгом контролом тема и субјеката које уметници могу да истражују, креативни процес је неизбежно ограничен, потенцијално ограничавајући обим и богатство уметничког израза.⁸⁹ Поред тога, цензура може да спречи способност уметности да служи као критички медиј за размишљање о друштву и изазивање преовлађујућих норми и веровања. Овај аспект изражавања је посебно релевантан у контексту античког атинског друштва где су позориште и поезија играли кључну улогу у подстицању грађанске дебате и размишљања о друштвеним и политичким питањима. Залажући се за цензуру уметности, Платон ризикује да поткопа ову суштинску функцију уметничког изражавања у јавној сфери. Неки истраживачи тврде да је позив на цензуру инхерентно парадоксалан јер његови сопствени филозофски дијалози често укључују елементе поезије и драмске репрезентације. У том смислу, Платонов сопствени књижевни рад се може посматрати као ангажовање и ослањање на уметничке форме и технике које онда настоји да регулише и контролише у свом друштву.⁹⁰

Друга значајна критика Платонових идеја о уметности и мимезису усредсређује се на ограничења његовог погледа на уметничку репрезентацију и њен однос према стварности. Као што је раније речено, Платонова критика миметичке уметности заснива се на тврдњи да је она пука имитација имитације, два пута удаљена од праве стварности еидоса (*Држава*, књига десет).

---

⁸⁸ Dissanayake, E., *Homo aestheticus: Where art comes from and why*. University of Washington Press, Seattle 1995., стр. 201.

⁸⁹ Halliwell, S., *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*, стр. 189.

⁹⁰ Kenny, A., *Ancient philosophy*. Oxford University Press, Oxford 2005., стр. 120.

Међутим, ова перспектива је доведена у питање на неколико фронтова. Прво, концепција мимезиса је критикована због свог редуccionизма и превеликог поједностављења креативног процеса.⁹¹ Уоквирујући уметничку представу као пуку имитацију чулног света, Платон занемарује трансформативне и интерпретативне димензије уметничког стварања које могу открити нове увиде и погледе на стварност. У том смислу, уметност се може посматрати као нешто више од пуког одраза или имитације спољашњег света, односно као питање активног ангажовања и истраживања људског искуства и разумевања. Друго, платоновски поглед на мимезис је критикован због свог ослањања на строги дуализам између сензибилног и интелегибилног подручја што подупире његово одбацивање вредности уметничког представљања. Овај дуалистички оквир су оспоравали каснији филозофи, попут Аристотела, који се залаже за нијансираније разумевање односа између материјалних и нематеријалних аспеката стварности.⁹² Усвајањем интегративније перспективе о односу између сензибилног и интелегибилног подручја, постаје могуће препознати потенцијал уметности да смислено допринесе трагању за истином и разумевањем.⁹³ Треће, оспорава се и претпоставка да уметник није у стању да приступи ейдосима и да стога производи инфериорне имитације. Неки аутори тврде да ова претпоставка потцењује улогу уметника као интелектуалне и креативне силе способне да се бави и изрази дубоке увиде у људско стање.⁹⁴ Одбацујући уметников капацитет за филозофско разумевање, Платон ризикује да превиди потенцијал уметности који може послужити као средство за истраживање и саопштавање сложених идеја и концепата. Поред тога, крута разлика између филозофије и уметности која лежи у основи Платонове критике

⁹¹ Gadamer, H. G., *The relevance of the beautiful and other essays*. Cambridge University Press, Cambridge, UK 1986., стр. 102.

⁹² Аристотел, *Поетика*, поглавље 9.

⁹³ Исто, стр. 51.

⁹⁴ Janaway, 1995, стр. 213..

сама по себи може бити доведена у питање. Док његови сопствени филозофски дијалози илуструју потенцијал за флуиднији и међузависни однос између ова два начина изражавања и истраживања, други антички писци, као што су Ксенофонт и Цицерон, такође показују способност да се филозофске идеје ефикасно пренесу и истраже кроз уметничка и књижевна средства.

Док улазимо у полемику око моралних и етичких импликација, кључно је признати да савремени дискурс нуди широк спектар перспектива. Док се неки аутори слажу са Платоновом забринутошћу о утицају уметности на морална влакна друштва, други се залажу за другачије разумевање способности уметности да се бави етичким питањима.⁹⁵ Модерна ера је сведочила оживљавању платонистичке идеје да уметност може бити инструмент моралног васпитања. Успон *моралног реализма* у савременој естетици поново је скренуо пажњу на овај однос. Међутим, кључно је напоменути да модерна перспектива има тенденцију да одступи од Платоновог строгог погледа на цензуру. Ослањајући се на увиде као што је Гадамеров,⁹⁶ аутори наглашавају дијалогски и трансформативни потенцијал уметности. Они тврде да уметност може да подстакне морално разумевање и емпатију ангажујући публику у херменеутички процес интерпретације и рефлексije. Ово гледиште доводи у питање забринутост да миметичка уметност може одвести појединце од рационалног мишљења и врлине. Појава постмодернизма и каснија деконструкција традиционалне хијерархије уметничких форми донела је нове перспективе о етичким импликацијама слободног стваралаштва. Појам уметничке аутономије и уверење да је примарна функција

---

⁹⁵ Појмом уметности као средства моралног и етичког поучавања бавили су се и други филозофи кроз историју. На пример, Аристотел у својој *Поетици* наглашава важност катарзе коју он дефинише као чишћење сажаљења и страха које доживљава публика кроз излагање трагедији (Аристотел, *Поетика*, 624-28).

⁹⁶ Gadamer, H. G., *The relevance of the beautiful and other essays*.

уметности преиспитивање и оспоравање друштвених норми и вредности могу се пратити до утицајних мислилаца попут Канта и Ничеа. У овом контексту, аутори тврде да Платонова критика миметичке уметности можда не објашњава на одговарајући начин вишеструку улогу уметности у модерним друштвима.

Контрoверзне дебате око питања као што су културно присвајање, представљање и глорификација насиља у уметности сведоче о упорним етичким проблемима повезаним са уметничким изражавањем. Иако се савремени дискурс не залаже за строгу цензуру коју је подржавао Платон, он признаје потребу за критичким и одговорним приступом стварању и конзумирању уметности.⁹⁷

У расправи о релевантности и применљивости Платонових идеја на модерно уметничко образовање и уметничку праксу, важно је признати да његови принципи имају и трајну вредност и ограничења. Холистички приступ образовању, наглашавајући интеграцију интелектуалних, моралних и физичких аспеката људског бића, показао се утицајним у развоју модерне образовне теорије.⁹⁸ Сократовски метод испитивања и дијалога који чини основу Платоновог педагошког приступа, остаје важан елемент савремене образовне праксе. Овај метод подстиче ученике да се укључе у критичко мишљење, саморефлексију и активно учење.

---

⁹⁷ Потенцијалне замке миметичке уметности и њихов капацитет да изазову јаке емоције анализирали су савремени аутори као што је Гадамер (Gadamer) који тврди да „Изазов интеграције уметничког образовања у шири наставни план и програм лежи у проналажењу равнотеже између емоционалног ангажовања који миметичке уметности могу да обезбеде и рационалног трагања за истином и врлином” (Gadamer, H. G., *Truth and method (2nd ed.)*, Continuum, New York 2004., стр. 153). Гадамер сугерише да нијансирани приступ уметничком образовању може искористити моћ уметности док истовремено ублажава њене потенцијалне опасности.

⁹⁸ Biesta, G., „How general can Bildung be? Reflections on the future of a modern educational ideal“ In *Journal of Philosophy of Education*, 36(3), 2002., 377-390.

Савремени дискурс о уметничком образовању наглашава потребу за плуралистичким и инклузивним приступом уметности, прилагођавајући различите облике уметничког изражавања и културних пракси.⁹⁹ Одбацивање емоционалних и искуствених аспеката стоји у супротности са овим схватањем уметности као вишеструког феномена који може да служи различитим сврхама, укључујући емоционално изражавање, комуникацију и друштвену критику.¹⁰⁰ С тим у вези, модерно уметничко образовање настоји да обухвати читав низ уметничких могућности, признајући потенцијал уметности да се бави и рационалном и емоционалном димензијом људског искуства.

Улога уметника у друштву је такође значајно еволуирала од Платоновог времена, при чему су савремени уметници често служили као агенти промена, померајући границе уметничког изражавања и преиспитујући друштвене норме. Ова проширена концепција улоге је у супротности са прескриптивним и рестриктивним ставом који је тежио да уметнички израз подреди тежњи за моралним и интелектуалним врлинама. Ипак, дебата о моралним импликацијама остаје суштинска компонента савремене уметничке праксе и уметничког образовања. У овом контексту, критика миметичке уметности може се посматрати као полазна тачка за текући дијалог о односу између уметности и етике. Иако строга цензура и искључивање одређених уметничких форми које је заговарао Платон можда нису прикладни за савремена друштва, његов нагласак на моралном и образовном потенцијалу уметности може послужити као подсетник на потребу да се уметничкој пракси приступа са критичком свешћу и одговорношћу.

---

⁹⁹ Efland, A. D., *Art and cognition: Integrating the visual arts in the curriculum*, Teachers College Press, New York 2002.

¹⁰⁰ Carroll, N. „Art and the domain of the aesthetic“ In *The British Journal of Aesthetics*, 40(2), 2000., 191-209.

§ 7 ЗАКЉУЧАК

У закључку, наше истраживање испреплетене таписерије древних атинских и платонских модела образовања осветлило је богат и сложен пејзаж, где је улога уметности и уметничког израза нераскидиво повезана са формирањем грађанских и моралних врлина. Древни свет Грчке, прожет поетском мудрошћу Хомера, драматичним сјајем Софокла и Еурипида и скулптуралном елеганцијом Фидије и Пракситела, нуди извор инспирације за разумевање замршеног односа између уметности, образовања и друштва. Модел образовања обликован демократским духом полиса, пригрлио је уметност као крило за неговање процватног друштва. Симпозијуми на којима је напредовала интелектуална размена и филозофско истраживање пружили су плодно тло за идеје које су наглашавале тежњу за знањем и врлином. Ова живахна интелектуална атмосфера поставила је основу за Платонову револуционарну визију образовања, засновану на троделној души и неговању мудрости, храбрости и умерености.

Концепција мимезиса је повукла спорну границу између уметности и стварности, уздижући филозофа као арбитра истине и лепоте. Овај филозофски став довео је у питање саму суштину уметничког стваралаштва, али је истовремено истицао дидактички потенцијал уметности, што се види у делима античких песника. Платонска паидеја је својим холистичким приступом образовању стављала нагласак на развој врлина кроз уметност. Улога филозофа-просветитеља била је да води ученике у њиховој потрази за мудрошћу, водећи их кроз лавиринт уметничког изражавања ка светлости истине. Цензуру, спорну тему у дискурсу уметничке слободе, Платон је видео као неопходно оруђе за очување моралног ткива свог идеалног друштва.

У домену уметничке одговорности и потенцијала за реформу, антички уметници су се нашли на раскрсници креативног израза и етичких императива. Од њих се очекивало

да се крећу по сложеном терену моралне дужности, друштвених очекивања и неумољиве привлачности њихове музе. Ова деликатна равнотежа одјекује кроз векове, док дела великих трагичара и филозофа настављају да плене нашу колективну машту. Коначно, наше промишљање критика и савремених перспектива о Платоновим идејама у вези са уметношћу и њеним санкционисањем отвара калейдоскоп могућности за будућност уметничког образовања и уметничке праксе.

ЛИТЕРАТУРА

- Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Oxford University Press, Oxford 1981.
- Biesta, G., „How general can Bildung be? Reflections on the future of a modern educational ideal“ u *Journal of Philosophy of Education*, UK, 2002., str. 377-390.
- Bishop, C., *Artificial hells: Participatory art and the politics of spectatorship*, Verso Books, London 2012.
- Bloom, A., *The Closing of the American Mind*, Simon & Schuster, New York 1996.
- Brisson, L., *Plato the Myth Maker*, University of Chicago Press, Chicago 2014.
- Bürger, P., *Theory of the avant-garde*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1984.
- Carroll, N., „Art and the domain of the aesthetic“ u *The British Journal of Aesthetics*, UK, 2000., str. 191-209.
- Danto, A. C., *The philosophical disenfranchisement of art*, Columbia University Press, New York 1986.
- Dissanayake, E., *Homo aestheticus: Where art comes from and why*, University of Washington Press, Seattle 1995.
- Eaton, M. M., „Robust immoralism“ u *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Oxford, 2012., str. 281-292.
- Efland, A. D., *Art and cognition: Integrating the visual arts in the curriculum*, Teachers College Press, New York 2002.
- Euben, J. P., *Corrupting youth: Political education, democratic culture, and political theory*, Princeton University Press, Princeton 1999.
- Ferrari, G. R. F., *Listening to the Cicadas: A Study of Plato's Phaedrus*, Cambridge University Press, Cambridge 1987.

- Freedman, K., *Teaching visual culture: Curriculum, aesthetics, and the social life of art*, Teachers College Press, New York 2003.
- Gadamer, H. G., *The relevance of the beautiful and other essays*, Cambridge University Press, Cambridge 1986.
- Gadamer, H. G., *Truth and method*, Continuum, New York 2004.
- Gaut, B., *Art, emotion and ethics*, Oxford University Press, Oxford 2007.
- Goldhill, S., *Foucault's virginity: Ancient erotic fiction and the history of sexuality*, Cambridge University Press, Cambridge 1997.
- Griswold, C. L., *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, Yale University Press, New Haven 1986.
- Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy: Volume I, The Earlier Presocratics and the Pythagoreans*, Cambridge University Press, Cambridge 1962.
- Hadot, P., *What is Ancient Philosophy?*, Harvard University Press, Massachusetts 2002.
- Halliwell, S., *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*, Princeton University Press, Princeton 2002.
- Hmelo-Silver, C. E., „Problem-based learning: What and how do students learn?“ u *Educational Psychology Review*, USA, 2004., str. 235-266.
- Platon, *Država*, BIGZ, Beograd 2002.
- Plato, *Republic*, Barnes and Noble, New York 2005.
- Platon, *Zakoni*, Naprijed, Zagreb 1974.
- Platon, *Fedon ili o duši*, Zadruga profesorskog društva, Beograd 1937.
- Platon, *Dijalozi*, Kultura, Beograd, 1970.
- Platon, *Odbrana Sokratova*, NNK Internacional, Beograd, 2016.
- Irwin, T. H., *Plato's ethics*, Oxford University Press, Oxford 1995.
- Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture (Vol. 1)*, Oxford University Press, Oxford 1945.
- Janaway, C., *Images of excellence: Plato's critique of the arts*, Oxford University Press, New York 1995.
- Janaway, C., „Plato and the Arts“ u *The Blackwell Guide to Ancient Philosophy* (priređio C. G. Shields), Wiley-Blackwell, Malden, MA, 2010., str. 114-134.
- Kenny, A., *Ancient philosophy*, Oxford University Press, Oxford 2005.
- Kieran, M., *Revealing art*, Routledge, London 2005.
- Kraut, R., „The defense of justice in Plato's Republic“ u *The Cambridge companion to Plato* (priređio R. Kraut), Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1992., str. 311-337.

- Lipman, M., *Thinking in education*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Marrou, H. I., *A History of Education in Antiquity*, Sheed and Ward, New York 1956.
- Mezirow, J., „Transformative learning: Theory to practice“ u *New Directions for Adult and Continuing Education*, USA, 1997., str. 5-12.
- Morgan, K. A., *Myth and Philosophy from the Presocratics to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.
- Nussbaum, M. C., *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, Oxford University Press, New York 1990.
- Scruton, R., *Culture counts: Faith and feeling in a world besieged*, Encounter Books, New York 2007.
- Taylor, C. C. W., *From the Beginning to Plato*, Routledge, Routledge 2013.

MIHAILO STOJANOVIĆ
University of Niš, Innovation Center

THE ROLE OF ART IN PLATO'S PAIDEIA

Abstract: This article examines the role of art in Plato's model of education, paideia. It compares the ancient Athenian model of education with Plato's innovations, including his emphasis on the pursuit of virtues and the role of the philosopher-educator. Plato's philosophy of art, including the concept of mimesis and its moral implications, is explored, as well as the significance of art education in the development of virtues, censorship, and integration within the broader curriculum. The artist's moral responsibility and relationship with the state are also discussed, along with the potential for artistic reform. Finally, the article critiques Plato's ideas on the sanction of art, including the impact of censorship and contemporary perspectives on the moral and ethical implications of art.

Keywords: Plato, paideia, education, art

Primljeno: 31.5.2023.

Prihvaćeno: 1.9.2023.